

Un liant inexorabil între arta literară și drept

---

1. Introducere

Cu toate că dreptul și literatura constituie două domenii distincte, ambele reprezintă creații ale minții umane ingenioase și reliefează aspecte importante ale conduitei omului în societate. Sfera juridică a fost și este nelipsită din marile creații literare care, într-o manieră pur artistică, trimit către „public” considerente și raționamente esențiale asupra binelui și răului, corectului și incorectului. Sunt relevate, prin această metodă, povești de viață excepționale care interferează cu judecata socială ori instituțională și care, fără doar și poate pot fi proiectate în realitatea noastră palpabilă.

2. Conținut: Dreptul în literatură

a. „Tess d’Urberville” de Thomas Hardy

În ilustrarea acestui concept, vom avea în vedere cunoscutul roman „Tess d’Urberville” scris de Thomas Hardy, din care extragem următorul pasaj: *„De ce-a trebuit oare ca această frumoasă piele de femeie, delicată ca o floare și curată ca zăpada, să primească pecetea atât de grosolană care îi fusese dinainte hărăzită? De ce se întâmplă atât de des ca tot ce-i delicat să cadă în mâna a ceea ce-i grosolan, ca femeia să cadă în mâna bărbatului care nu-i este potrivit și bărbatul să cadă în mâna femeii cu care nu se potrivește? De mii de ani, filosofia analitică încearcă zadarnic să găsească răspunsul pe care-l cere simțul nostru de dreptate. S-ar putea ca unii să vadă în această nenorocire un fel de plată.”*¹

Capodopera incredibil de tragică a scriitorului englez prezintă povestea unei fete de la țară care trece print-un sinuos proces de maturizare, metamorfozându-se dintr-o tânără inocentă, într-o femeie pe care valul necruțător al maturității a lovit-o prea devreme, copleșind-o. Din perspectiva autorului, Tess Durbeyfield nu este responsabilă pentru drama pe care a trăit-o, aceasta fiind doar o victimă a destinului, a timpurilor și chiar a societății. Născută într-o familie numeroasă și extrem

---

¹ Thomas Hardy, *Tess d’Urberville*, Editurile Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992, pp. 86

de săracă, a cărei singură avere era un cal „*atât de slab, doar ceva mai puțin prăpădit decât căruța*”² care piere într-o împrejurare tristă, și fiind cea mai în vârstă dintre frații săi, tânăra se vede nevoită să se sacrifice pentru a îmbunătăți situația materială a gospodăriei.

Luând la cunoștință existența unor posibile rude la câteva mile distanță, părinții o îndeamnă pe Tess să se prezinte în fața acestora și să le ceară ajutorul. Simțindu-se vinovată de pierderea calului, singura sursă de venit a familiei, fata se lasă înduplecată de rugămințile fraților ei mai mici, care erau convinși că, odată ajunsă acolo, sora lor va deveni o soție de boier și le va asigura și lor un trai mai bun. Această decizie, însă, va fi una complet distructivă pentru viitorul tinerei. Primind o ofertă de muncă de la acele presupuse rude, Tess își părăsește satul natal, urmând să lucreze ca îngrijitoare a păsărilor mătușii sale bătrâne și oarbe. La reședința d’Urberville, fata este în permanență supravegheată de domnul Alec d’Urberville, care, oarecum clișeic, se îndrăgostise de ea. Uniunea lor ulterioară, ilustrată în citatul de mai sus, se concretizează în cea mai mare tragedie a lui Tess.

În cele ce urmează, Hardy explorează gândirea societății victoriene, alături de concepțiile și prejudecățile specifice secolului al XIX-lea, care o condamnă pe biata Tess la un dispreț colectiv. Locuitorii satului Marlott erau mânați împotriva acesteia de legile nescrise ale naturii, după care își ghidau viețile din moși în strămoși și de la care nu puteau să deroge nici măcar în fața nenorocirii celei mai frumoase și admirate fete din colectivitatea lor. Astfel, remarcăm scena de la slujba de duminică, care evidențiază comportamentul represiv al acestora în raport cu Tess: „*Slujba continua. Lumea începu a întoarce capul și a se uita în jur și când în sfârșit dădu cu ochii de Tess, se porni să șușotească. Fata știa prea bine despre ce vorbeau. Simți un spin în inimă și-și dădu seama că de acum încolo nu mai poate să vină nici la biserică*”.³

În fața noastră se creionează următorul tablou: parcursul unei tinere dezonorate care este condamnată să trăiască o viață care parcă nu mai e a ei, având în spate povara morții copilului său și a desconsiderării atât a oamenilor din satul său natal, cât și a preotului și mai ales a părinților. În tot acest timp, Alec d’Urberville, ucigașul purității sale trăiește liber, continuându-și obiceiul,

---

² Idem, pp. 32

³ Idem, pp. 99

fără a exista un act normativ sub imperiul căruia să fie pedepsit. Mai mult de atât, societatea respinge orice potențială vină a acestuia, Tess fiind singura nevoită să facă față acestor acuzații.

Thomas Hardy a fost un justițiar, un om al dreptății, încercând, prin intermediul operelor sale, să atragă atenția asupra unor lacune ale dreptului englez al vremurilor sale și al nedreptăților rezultate din atitudinea indiferentă a puterii judecătorești asupra condiției femeii. Societatea patriarhală a secolului al XIX-lea puna accent pe bunăstarea bărbatului înrădăcinată în obediența femeii. Astfel, abuzul sexual nu reprezintă singura problemă atinsă de Hardy în cartea sa.

O altă temă fundamentală abordată este abandonul conjugal. Mutându-se din satul său natal, Tess se angajează la o lăptărie pentru a începe a nouă viață, unde îl întâlnește pe cel care urma să îi devină soț. Aflarea întâmplării nefericite a cărei victimă a fost tânăra sa soție i-a provocat lui Angel Clare un șoc mult prea mare în raport cu personalitatea sa slabă și, îndemnat de aceeași preconcepție tradițională, hotărăște să o părăsească. Literatura este o proiectare a realității, dar, cum am mai spus, și realitatea este proiectată în literatură. În acea perioadă, reprezenta un obicei comun ca soții să își abandoneze soțiile pentru a evita cheltuielile de divorț. În timp ce bărbații erau considerați că au navigat în alte colțuri ale lumii, femeile care rămâneau în urma lor, al căror număr era unul considerabil, erau asemuite celor din clasa socială cea mai de jos, adică săracilor.⁴ Tess nu mai era acum doar o femeie dezonorată în trecut, ci și o soție abandonată. Însă ce este cel mai intrigant aspect în această situație? Zidul de ignoranță de care aceasta s-a lovit și care a șubrezit-o. În tragediile pe care le-a trăit, aceasta nu a primit protecție din partea nimănui: nici a legii, care îi ocrotea pe bărbați, nici măcar a persoanelor care se presupunea că îi erau cele mai apropiate.

În fața unei astfel de traume, lui Tess nu îi mai rămâne decât să își accepte tacit destinul. Nu încearcă să se apere în fața nimănui și ia totul ca atare, considerând, poate, că societatea este îndreptățită să o disprețuiască și cei pe care îi iubea să o respingă. În cadrul secvenței despărțirii, aceasta îi spune soțului său că este de acord cu orice condiție îi impune, întrucât el ar ști mai bine

---

⁴ Joan Perkin, *Women and Marriage in Nineteenth-Century England*, Editura Routledge, 1989, pp 25-26

care îi e „pedeapsă”. Suferința devenise o obișnuință pentru ea. I-a permis lui Angel să o părăsească fără a-și acorda drept de apel, întrucât era convinsă că nu merită.

La publicarea sa, societatea victoriană a considerat acest roman unul total obscen. Cum am ilustrat anterior, în acea eră, femeile și bărbații nu dispuneau de egalitate în drepturi și Tess s-a dovedit a fi o victimă a acestui sistem. Atât legea, cât și oamenii considerau de cuviință insultele aduse la adresa ei, în fața cărora tânăra era complet neputincioasă. Ea însăși se vedea vinovată. Relele tratamente pe care bărbații le cauzau nu produceau doar durere fizică femeilor, ci și un adevărat declin moral. Ceea ce este, însă, și mai îngrijorător în ceea ce privește acest aspect este că situațiile în care aceștia primeau o pedeapsă erau aproape inexistente, fapt ce alimenta această conduită. Mai mult de atât, în acea perioadă, femeia era văzută ca o proprietate a bărbatului și chiar și puritatea acesteia îi revenea tot lui. Odată ce o pierdea, era demnă de disprețuit. Constrâns de percepția pseudo-cutumiară, iubirea pe care i-o purta lui Tess nu a reușit să îl determine pe Angel să-i rămână alături.

Nu mai este nevoie să menționăm că principiul „dura lex, sed lex” avea doar anumite sfere de aplicabilitate. Când Tess a fost abuzată de Alec d’Urberville, acesta a scăpat nepedepsit, ea fiind constrânsă să suporte condamnarea societății. Cu toate acestea, legea și-a spus cuvântul când, dintr-un acces de furie, Tess l-a ucis de d’Urberville, fapt ce a rezultat în acordarea pedepsei capitale. A fost spânzurată întrucât, ca femeie născută într-o societate pur patriarhală care nu a dorit să fie de partea ei, a trebuit să își facă dreptate singură.

„O prăjină lungă fusese fixată pe cornișa turnului și privirile lor se îndreptau într-acolo. Câteva clipe după bătaia orologiului, în vârful prăjinii se mișca ceva, desfășurându-se în adierea vântului. Era un steag negru. Se făcuse Dreptate și căpetenia nemuritorilor, ca să folosim cuvintele lui Eschil, își încheiase jocul cu Tess”⁵

b. „Neguțatorul din Veneția” de William Shakespeare

Rădăcinile operei shakespeariene se întind din secolul al XIII-lea, când povestea unui anumit negustor din Veneția a fost consemnată în colecția latină de anecdote și povești, „Gesta

---

⁵ Thomas Hardy, *Tess d’Urberville*, Editurile Universul & Calistrat Hogaș, București, 1992, pp 460

Romanorum” (*Faptele romanilor*). Aceasta, împreună cu alte lucrări ulterioare pe același subiect, au reprezentat izvorul nesecat de inspirație al dramaturgului englez, în crearea piesei de teatru: „Neguțătorul din Veneția”.

Drama debutează cu întâlnirea dintre Antonio, un vestit negustor venețian și prietenul său cel mai bun, Bassanio. Acesta din urmă are nevoie de trei mii de galbeni pentru a o putea cere în căsătorie pe frumoasa Portia din Belmont, bani pe care dorește să îi împrumute de la amicul său: „*Tu-mi ești, Antonio, în bani și-n dragoste, întâiul creditor*”. Negustorul nu dispunea la acel moment de suma de bani cerută de Bassanio, însă, bazându-se pe apropiata sosire a unor corăbii încărcate cu mărfuri scumpe, hotărăște să se împrumute, mai departe, de la Shylock.

Consider că este necesar să deschid o paranteză atribuită caracterizării succinte a negustorului evreu, Shylock, întrucât, încă de la prima sa apariție, acesta se remarcă drept o figură dezumanizată, distinctă de toate celelalte, care nu cunoaște sau nu vrea să cunoască cele mai de preț simțăminte ale ființei umane. Inima sa pulsează avariție și ură în absolut orice împrejurare, așa cum putem observa atât din propriile sale replici: „*De pot să-l prind, cândva, la strâmtul lui,/Cu el voi sătura străvechea-mi pică/[...]/Cu jurământ mă jur: nu-l voi uita!*”⁶, cât și din remarcile celorlalte personaje, o parte dintre ele asemuindu-l chiar cu figura necuratului. Antonio remarcă ușor masca de om sfânt al evreului, atenționându-și prietenul în acest sens: „*Observi, Bassanio,/Că diavolul când vrea, e scripturist!/Un suflet rău, citând citate sfinte,/E un viclean cu fața zâmbitoare,/Un măr plăcut, cu miezul viermănos*”⁷. Lancelot, servitorul lui Shylock duce o luptă cu propriul cuget, dezbătând între a-și părăsi stăpânul sau nu: „*De bună seamă că ovreiu este întruchiparea împielitului și – pe cugetul meu! – acest cuget al meu e cuget de bolovan dacă mă sfătuieste să rămân lângă ovrei. Dușmanul îmi dă un sfat mai prietenesc...*”⁸. Mai mult de atât, până și Jessica, propria fiică a negustorului evreu cunoaște un sentiment represiv în raport cu acesta: „*Ce urâcios păcat hrănesc în mine:/Să simt rușine că-s copilul tatei!*”⁹. De altfel, atunci când fata fuge împreună cu logodnicul său și o parte din averea tatălui, acesta din urmă este cu

---

⁶ William Shakespeare, *Opere II, Neguțătorul din Veneția*, EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ, București, 1955, pp. 149

⁷ Idem, pp 151

⁸ Idem pp 158

⁹ Idem, pp 167

mult mai îngrijorat de pierderea banilor și bijuteriilor, decât de cea a copilului său: „*Aș vrea s-o văd pe fiica mea moartă, la picioarele mele și cu giuvaierele în urechi!*”¹⁰.

Acum că am conturat portretul caracterial al evreului, nu ne va fi dificil să înțelegem cum a stabilit acesta o sancțiune atât de teribilă în cazul neplății la timp a datoriei. Mănat de o ură oarbă, creditorul își însușește dreptul de a tăia din trupul debitorului său o bucată de carne, cât mai aproape de zona inimii. Încrezător în profitul ce îl va câștiga de pe urma navelor, Antonio acceptă bucuros și oarecum amuzat pedeapsa impusă de Shylock: „*Îmi place, zău, semnez așa sinet,/Adăugând: evreu-i om de treabă!*”¹¹. Cu toate că se evidențiază pe parcursul întregii opere ca fiind o persoană ticăloasă și fără milă, se pare că, într-o oarecare măsură, atitudinea negustorului evreu este una justificată, întrucât, după cum el însuși povestește, nu a fost puține dățile în care acesta a fost umilit în public de către Antonio: „*Signore, m-ați scuipat, deunăzi, miercuri,/Al 'dată cu piciorul m-ați izbit,/A treia oară, câine m-ați făcut...*”¹².

În continuare, Bassanio pleacă la Belmont unde trece cu succes printr-o probă impusă de răposatul tată al fetei. Replicile pline de iubire ale acestora conturează un cadru romantic magistral, întrerupt însă de o epistolă care anunța naufragiul corăbiilor lui Antonio și, în consecință, apropierea cruzii sentințe. Shylock se adresează instanței pentru a-i permite să își răscumpere creanța prin tăierea unei bucăți de carne din pieptul debitorului său.

Scena de la Tribunalul Dogelui reliefează antiteza dintre justiție și îndurare, întruchipată în schimbul tăios de replici dintre Shylock și Bassanio: „*Bassanio: Tu, om nesimțitor, nu e răspuns/Care să-ți ierte iureșul cruzimii!/ Shylock: Nu sunt dator să-ți dau răspuns pe plac*”¹³. Odată cu apariția evreului, toți cei prezenți la proces îi imploră milă, inclusiv dogele care îl sfătuiește că aceasta e calea cea mai dreaptă și demnă de urmat. O foarte bună parte din scenă, însă, creditorul este de neclintit în decizia sa, susținând că, asemenea venețienilor care achiziționau sclavi care deveneau proprietatea lor, așa a cumpărat și el cu aur acea bucată de carne din trupul lui Antonio și, pe lângă aceasta, refuză vădit să primească de la Bassanio dublul sumei împrumutate. Putem remarca, așadar, că interesul principal al evreului nu era răscumpărarea creanței, ci înfăptuirea răzbunării.

---

¹⁰ Idem, pp 190

¹¹ Idem, pp 153

¹² Idem, pp 152

¹³ Idem, pp 217

Desăvârșită în această scenă este atitudinea negustorului venețian care, printr-o resemnare grotescă își acceptă sentința chiar înainte de pronunțarea sa efectivă. În acest sens, se remarcă magistralul său discurs, în care invocă fenomene firești și ireversibile ale legii naturii, precum *marea în creștere pe care nu o poți ruga să scadă, lupul pe care nu-l poți întreba de ce îi provoacă oii durerea uciderii mielului său ori brazii cărora nu le poți porunci să nu mai freamăte* pe care identifică în mod direct cu natura de neînduplecat a evreului și cu inima sa de piatră.

Iubirea sa pentru Bassanio, prietenul său cel mai bun, a fost lung dezbătută de critici, care s-au împărțit în două tabere. Astfel, în timp ce unii susțineau că iubirea negustorului pentru prietenul său este una pur părintească, cu rol și sens ocrotitor, alții erau de părere că această dragoste se îndreaptă mai mult spre sfera romantică. În foarte multe pasaje ale piesei, Antonio își exprimă sentimentul puternic de iubire, atât prin vorbe, cât ai ales prin fapte, fiind pregătit să înfrunte demn o moarte atât de dureroasă și oarecum umilitoare: *„Mă simt puternic și bine pregătit!/Bassanio, dă-mi mâna ta, adio!.../Nu fi mâhnit că pentru tine mor...”*¹⁴. Să reamintim și că în scrisoarea trimisă către Belmont, acesta notează: *„Scumpe Bassanio [...] numai de te-aș putea vedea, până a nu muri! Cu toate acestea, fă cum te îndeamnă inima! Nu scrisoarea mea, ci dragostea ta să-ți dea imbold să vii!”*¹⁵. Totuși, este greu de distins exact ce fel de dragoste îl încearcă pe negustor, așa că acest aspect rămâne la interpretarea minții creative a cititorului.

Dogele primește o epistolă de la vestitul judecător Bellario, chemat pentru a soluționa cauza, în care i se comunică venirea unui învățat din Roma, pe numele lui Balthazar, să-l înlocuiască, dat fiind faptul că era grav bolnav. Acest ilustru jurist nu era altul decât însuși Porția, însoțită de asistenta sa Nerissa, ambele deghizate în figuri masculine. Tânăra i se adresează lui Shylock, propunându-i, ca toți ceilalți de altfel, să aibă milă față de Antonio: *„Toate-acestea/Eu ți le spun ca să-ndulcesc dreptatea/Din asprul tău proces”*¹⁶, formulând un discurs măiestrit. În rândurile acestuia, ea urcă mila pe cea mai înaltă treaptă a pedestalului, chiar mai sus decât coroana regală și sceptrul și o aseamănă cu o podoabă a lui Dumnezeu. Mai mult de atât, Porția susține că doar prin armonizarea dreptății și a îndurării puterea omenească va căpăta veleități divine.

---

¹⁴ Idem, pp 228

¹⁵ Idem, pp 205

¹⁶ Idem, pp 224

Evreul rămâne de piatră chiar și în fața acestei prelegeri, susținând vehement că nu își va încălca jurământul făcut, chiar de ar primi și toată Veneția în schimb. În fața unei atitudini atât de hotărâte, Porția nu are de ales decât să dea curs desfășurării celor scrise în zăpis, spre încântarea lui Shylock și groaza celorlalți participanți. Antonio, pe de altă parte, își înfățișează din nou curajul și resemnarea spunând, în urma pronunțării hotărârii: „*Mă simt puternic și bine pregătit!...*”¹⁷ și rugându-și prietenul să-i povestească viitoarei sale soții despre vitejia de care a dat el dovadă în fața morții. Bucuria lui Shylock se dizolvă repede la auzul condiției primordiale impuse de legea părților: să nu verse nicio picătură de sânge din trupul condamnatului și să nu taie mai mult decât i se cuvine, sub sancțiunea pierderii propriei vieți și trecerea întregii sale averi în fondul statului. Pus în această situație practic imposibilă, Shylock se răzgândește și solicită triplul sumei împrumutate, iar când este refuzat de jurist, cere măcar contravaloarea împrumutului său, însă doleanța îi este, din nou, respinsă: „*Nimica altceva decât ispașa/Pe care, pe socoteala ta, ți-o ia!*”¹⁸

Am putea crede că întâmplarea se termină aici, însă Porția dă dovadă de o inteligență incomensurabilă, invocând o lege venețiană conform căreia dacă un străin, prin uneltiri evidente sau ascunse, încearcă să omoare un cetățean, cel împotriva cui a uneltit va primi o jumătate din averea răuvoitorului său, iar cealaltă jumătate va trece în proprietatea visteriei. Mai mult de atât, dogele este îndreptățit să îl condamne la moarte pe acel străin, căruia îi rămâne unica opțiune de a cere îndurare. Observăm, astfel, o grandioasă răsturnare de situație, Shylock fiind acum pus în situația lui Antonio, găsindu-se, deci, nevoit să roage milă și iertare. Totuși, ducele se pronunță înainte de a auzi pledoaria evreului, cruțând viața acestuia, însă nu și averea sa, aceasta urmând cursul legal. Portretul preabunului suflet al negustorului venețian se concretizează în obiecția sa îndreptată către decizia dogelui, propunând ca evreul să își păstreze jumătate din avere, iar pe cealaltă jumătate să o ia chiar el în folosință și să o conserve în scopul de a o dăruia fiicei și ginerelui evreului la moartea acestuia. În acest fel, toți cei îndreptățiți fiind de acord cu propunerea, procesul ia sfârșit. Shylock cunoaște pe propria-i piele blânda îndurare pe care el nu voia să o acorde sub nicio formă.

---

¹⁷ Idem, pp 228

¹⁸ Idem, pp 231

Deznodământul piesei este unul ce aduce fericire tuturor: corăbiile lui Antonio, despre care se credea că au naufragiat, intră în lagunele Veneției. Reuniți cu toții la Belmont, urmează să celebreze cum se cuvinte cele două uniuni: cea dintre Bassanio și Porția și aceea dintre Grațiano și Nerissa.

Conflictul dogmatic din cadrul procesului își are ecoul în vechile practici juridice englezești. Mai exact, ne îndreptăm către secolul al XIV-lea când regele Edward al III-lea a creat o instituție destinată soluționării conflictelor izvorâte din încălcarea drepturilor umane ale cetățenilor prin intermediul unei hotărâri de drept comun. Aceeași situație remarcăm și în opera shakespeariană, în care dreptul patrimonial al evreului de a-și primi bucata de carne pe care, teoretic, a plătit-o, contravine legilor morale și echității întrucât îndeplinirea acestei prerogative avea ca efect inevitabila rănire sau chiarucidere a unui om. În sentințele date, atât în ceea ce îl privește pe Antonio, cât și pe Shylock, Porția și dogele au pus în balanță moralitatea permisivă și normativul restrictiv, rezultând un deznodământ corect și oarecum favorabil pentru ambele personaje.

c. Scurtă paralelă

Concretizând succint cele prezentate anterior, putem trasa o paralelă între situațiile prezentate în cele două opere spectaculoase.

Cel dintâi aspect remarcabil în ambele scriituri este implicarea celor doi autori, Thomas Hardy și William Shakespeare în portretizarea normelor atât legislative, cât și morale. Dacă în roman se pune accentul mai mult pe cutuma socială și preconcepțiile care rezultă din aceasta iar cadrul legislativ este prezentat doar din umbră, prin idealizarea statutului bărbatului în raport cu femeia, acesta dispunând de mai multe drepturi și justiția este mai mult naturală, în piesa shakespeariană cadrul normativ este vădit prezentat și armonios împletit cu elementele morale și de echitate. Folosindu-se, astfel, de diverse mijloace și împrejurări, scriitorii au realizat o panoramă a istoriei juridice a lumii, prezentată magistral prin trăiri puternice și personaje unice.

Un alt aspect discutabil este reprezentat de deznodământ. În timp ce Tess Durbeyfield este disprețuită și neglijată atât de lege cât și de societate în momentul în care i s-a comis o nedreptate, aceasta fiind nevoită să își facă dreptate de una singură, situația în cazul lui Antonio și al lui Shylock este cu totul diferită, aceștia cunoscând laolaltă justiția și corectitudinea.

3. Concluzie

Vedem, aşadar, că dreptul apare în literatură în forme diferite, întruchipând poveşti de viaţă incredibile şi transmiţând mesaje fundamentale către public. În operele anterior analizate, cei doi mari scriitori englezi reliefează importanţa primordială a dreptăţii în drept, a moralităţii şi echităţii în decizii. Şi poate într-o zi, când şi dacă vom ajunge în situaţia lui Shylock, ne vom aminti de această poveste şi vom alege bunătatea şi îndurarea căci, aşa cum afirmă Porţia, ea îi stă mai bine monarhului chiar decât coroana şi se regăseşte doar în inima crăiască.